

В.М. Стратонов

ІНФОРМАЦІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Криміналістична техніка – розділ криміналістики, в якому вивчаються як теоретичні, так і практичні положення щодо застосування технічних засобів, їх комплектів за певними правилами і методами, – з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів.

За словами М. Салтевського, техніка є «інструментарієм» людської діяльності, зокрема і правоохоронної [1, с.24–27].

Враховуючи розвиток сучасних інформаційних технологій, загальну комп'ютеризацію суспільства, постає необхідність використання комп'ютерних систем і в діяльності правоохоронних органів. Використання досягнень науково-технічного потенціалу на попередньому етапі розслідування дозволить розширити пізнавальні можливості слідчого. Всі досягнення науки і техніки, які використовуються в галузі криміналістики, розглянути за короткий час неможливо. Тож пропонуємо до розгляду деякі інформаційно-пізнавальні засоби й методи, які вже використовуються для збирання та дослідження доказової інформації (не розкриваючи їх змісту і методу застосування), та виносимо на обговорення деякі з них.

Можливості використання криміналістичної техніки повинні базуватися на основі вивчення способів і засобів вчинення злочину та обґрунтовуватись (на основі даних закономірностей) знаннями про найбільш ефективні прийоми, методи та засоби інформаційно-пізнавальної діяльності [2].

Комп'ютерні системи містять в собі нові досконалі можливості скоєння правопорушень, а також дозволяють вчиняти традиційні злочини нетрадиційними засобами. З'явилося поняття «комп'ютерна злочинність», яке включає всі протизаконні дії, де електронне опрацювання інформації було знаряддям їх учинення або їх об'єктом [3, с.364].

Вчені України почали вивчати та досліджувати проблеми комп'ютерної злочинності, починаючи з 1990 р. Проблему розслідування комп'ютерних злочинів порушує А.Волобуєв [4]. П.Біленчук та О.Котляревський підготували окрему главу в криміналістиці [3]. При Генеральному Секретаріаті Інтерполу діє робоча група з питань комп'ютерної злочинності, яка намагається стандартизувати методи даного виду злочинів, проводить навчальні курси фахівців з питань даної проблеми. Існують напрацювання щодо електронно-технічного забезпечення діяльності судової влади (В.Бринцев, О.Захаренко) [5, с.44].

Для розділу криміналістичної техніки було розроблено експертну систему, що забезпечує нагляд за станом чистоти та надійності програмних продуктів, а також криміналістичну методіку встановлення автора програмного продукту (М.Салтевський, А.Ернест) [6]; пропонується метод криміналістичної ідентифікації дискет за наслідками форматування дискет (П.Жук, О.Шорохов) [7]; проводяться деякі види експертиз, де застосовуються комп'ютерні системи (наприклад, вокалографічна).

Проте можливості комп'ютерної техніки можуть застосовуватись і в інших напрямках. Ми пропонуємо скласти інформаційно-пізнавальну про-

граму, де можна буде використати знання лінгвістичної криміналістики. Згідно з цією програмою слідчий застосовував би функціональний метод пізнання, що дозволив би йому вирішувати такі питання:

- поряд із словесним портретом моделювати його мовленнєвий портрет;
 - визначати географічне перебування, проживання особи за певними ознаками мови;
 - визначати коло осіб, які пов'язані з певною сферою діяльності;
 - визначати, кому саме належить те чи інше висловлювання.
- Дані методи вже розроблялися (Л.Іванова, О.Юрчук) [8], але без застосування комп'ютерної техніки.

Застосування техніки повинно обумовлюватися процесуальними нормами. На сьогодні КПК України включає ст.ст. 85¹, 85², 87¹ що є прогресивнішим порівняно з іншими законодавствами (наприклад, із КПК Росії, де ст. 141¹ передбачає застосування звукозапису, і то лише під час допиту). Постає необхідність внести зміни щодо використання техніки в ході розслідування. Як зауважує ряд вчених, використання сучасних технічних засобів створює сприятливий фон для одержання достовірної інформації (Ф.Сокиран, П.Цимбал) [9].

Пропонується запроваджувати нові слідчі дії, де комп'ютерна та інша техніка використовуватиметься як один із засобів отримання доказової інформації та її перевірки (В.Гевко, В.Стратонов) [10].

На нашу думку, до видового ряду слідчого експерименту слід додати модельний та технічний експерименти. До технічних засобів слід насамперед віднести засоби діагностичного плану. Наприклад, комп'ютерну систему під назвою Тростер (Truster) [11]. Модельні експерименти з використанням математичних розрахунків моделей об'єктів, явищ за умови використання комп'ютерної техніки значно розширять пізнавальні можливості слідчого експериментування, до того ж дозволять значно заощадити час. Наприклад, фотозйомка місця події за фактом ДТП проводиться з використанням стереофотометричної установки СМК-120. Отримане зображення сканується та обробляється за допомогою комп'ютерної програми.

Знання візуальної психодіагностики також можливо використовувати при складанні словесного портрету та встановленні групової належності, що значно звужить коло пошуку розшукуваної особи. Адаптація та модифікація здійснювалась Л.Собчик, Г.Щокіним і М.Обозовим. Поряд з цим цікаві розробки пропонуються О.Бандуркою та В.Друзем. Тобто напрямки експериментального методу пізнання існують і потребують свого більш широкого впровадження, особливо в теоретичний курс вивчення криміналістики.

Аналіз наявної інформації дозволяє поставити ряд проблемних питань:

1. Концептуальне питання про утворення нового розділу в криміналістиці «Комп'ютерна злочинність». З цією метою розширити обмін інформації про окремі методики розслідування конкретних видів комп'ютерних злочинів і продовжити науково-дослідну роботу щодо розробки методик розкриття даних видів злочину.

2. До теми «Ідентифікація людини за ознаками зовнішності» варто додати в теоретичний курс вивчення основи візуальної психодіагностики та деякі аспекти лінгвістичної криміналістики; розробити комп'ютерну програму встановлення особи за лінгвістичними особливостями її мови.

3. Подальша розробка методик для встановлення ідентифікаційних ознак принтерів і розмножувальної техніки, комп'ютерів, на яких складались програми.

4. Зміни та доповнення в ряд процесуальних норм КПК України, а саме ст. 85¹, 85² з метою оптимізації законодавства варто об'єднати в одну норму та розглянути більш детально єдину процесуальну форму – з метою широкого впровадження в процес розслідування новітніх технологій.

5. Розробка тактичних рекомендацій щодо підготовки матеріалів для проведення експертиз із комп'ютерних видів злочинів; програм для проведення слідчих експериментів із застосуванням комп'ютерної техніки.

На основі вищезазначеного можна зробити такі висновки:

– збирання, дослідження та використання доказової інформації для розслідування злочинів – специфічний вид правоохоронної діяльності, коли співробітникам необхідно проявляти творчу ініціативу при застосуванні науково-технічних засобів;

– досягнення науково-технічної революції не пройшли повз слідчу діяльність, і питання щодо технічних засобів у кримінальному судочинстві стали ще більш актуальними у науці та практиці;

– аналіз слідчої та судової практики свідчить, що застосування засобів криміналістичної техніки відкриває нові можливості для збирання та перевірки доказової інформації.

Список літератури: 1. Салтєвский М.В. Криминалистика: Учебное и практическое пособие. Харьков, 1997. 2. Лукашевич В.Г. Расследование преступлений как информационно-познавательный процесс принятия решения следователем // Актуальные проблемы организации расследования преступлений. Одесса, 1996. 3. Біленчук П.Д., Дубовий О.П., Салтєвський М.В., Тимошенко П.Ю. Криміналістика. К., 1998. 4. Волобуєв А.Ф. Проблеми розслідування комп'ютерних злочинів // Вісник Університету внутрішніх справ. 1996. Вип. 1. 5. Бринцев В., Захаренко О. Електронно-технічне забезпечення діяльності судової влади // Право України. 2000. № 4. 6. Салтєвський М.В., Ернест А.В. Нові статистичні ознаки для ідентифікації автора програмного продукту для ЕОМ класу ІВМ. К., 1996. 7. Жук П.Ф., Шорохов О.В. Криміналістична ідентифікація дискет персональних комп'ютерів за наслідками форматування дискет // Вісник ЗЮІ. 1999. № 1. 8. Іванова Л.П., Юрчук О.Ф. Функціональний аналіз як метод ідентифікації особистості, що розмовляє. К., 1996. 9. Цимбал П.В. Совершенствование использования научно-технических достижений в расследовании преступлений: Дисс... канд. юрид. наук. К., 1992. 10. Гевко В.В., Стратонов В.М. Відтворення обстановки та обставин події: Проблемні питання // Право України. 2000. № 4. 11. Ноу-хау: Компьютерный детектор лжи. Проверка на честность или что такое трастер // СНІР. 1999. № 7.

Надійшла до редколегії 03.09.02